

IZSELJENSKA KNJIŽEVNOST IN ČASOPISJE: ZGOVORNE STATISTIKE

Janja Žitnik*

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Izseljenska književnost in časopisje: zgovorne statistike

V tem prispevku poskuša avtorica s pomočjo statističnih primerjav ugotavljati nekatere možne vplive na dinamiko literarnega objavljanja in časopisne dejavnosti treh slovenskih priseljenjskih skupnosti, in sicer predvojnih slovenskih priseljencev v ZDA, predvojnih slovenskih priseljencev v Argentini in povojnih slovenskih priseljencev v Argentini. Izbor skupnosti, ki jih obravnava v okviru te primerjave, na eni strani zajema vsaj deloma skupno (predvojno) zgodovinsko obdobje slovenskega priseljenstva v dveh različnih državah, na drugi strani pa dve zgodovinsko zelo različni obdobji slovenskega priseljenstva v eni državi, kar olajšuje ugotavljanje morebitne prisotnosti določenih vplivov oziroma izločanje možnosti nekaterih drugih vplivov.

KLJUČNE BESEDE: slovenski izseljenci, izseljenska književnost, izseljenska periodika, izseljenska kultura, statistične primerjave, kulturna zgodovina

ABSTRACT

Emigrant literature and periodicals: eloquent statistics

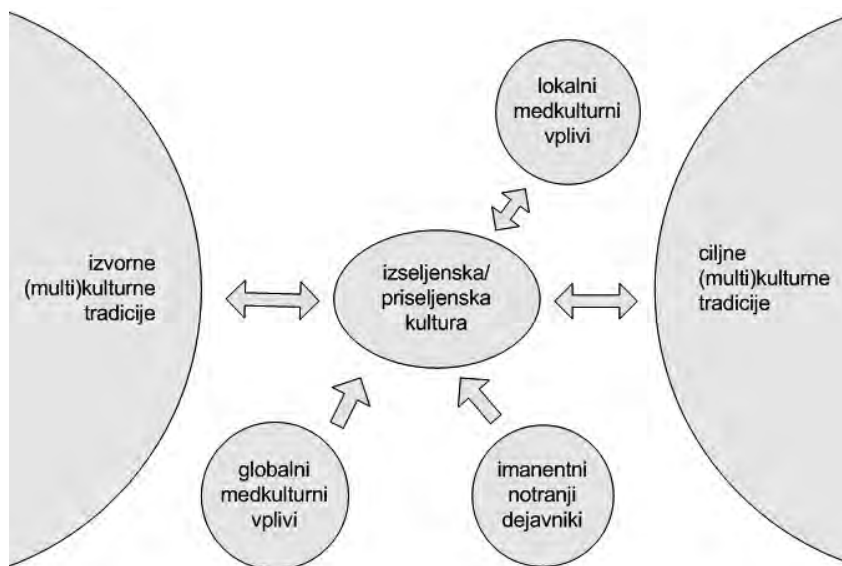
Drawing on her statistical comparison, the author attempts to trace out some possible influences on the dynamics of the literary- and newspaper-publishing activities of three different Slovenian immigrant communities before and after World War Two: the prewar immigrants in the USA, the prewar immigrants in Argentina, and the postwar immigrants in Argentina. The selection of these three communities includes two different receiving countries in at least partly overlapping (prewar) period of time, and two historically different periods of Slovenian immigration to one country, which makes the tracing of some possible influences and the exclusion of the possibility of some other influences somewhat easier.

KEY WORDS: Slovenian emigrants, emigrant literature, emigrant periodicals, emigrant culture, statistical comparison, cultural history

* Dr. literarnih znanosti, znanstvena svetnica, Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana, e-pošta: janja.zitnik@zrc-sazu.si

UVOD

Izseljenska/priseljenska kultura¹ nastaja in se razvija v kulturnem prostoru, ki je v nekem smislu prerez dveh nacionalnih kultur – recimo jima izvorna in ciljna. V tem prostoru se odvija njena življenjska parabola, dokler njene »celice« ne začnejo prehajati v druge pojavne oblike. Seveda pa kulture neke priseljske skupnosti ne moremo preprosto označiti kot hibrid med izvorno in ciljno kulturo, saj nanjo delujejo tudi drugi kulturni vplivi, kot so lokalne etnične strukture območij, v katerih bivajo njeni pripadniki, pa globalni medkulturni vplivi in imanentni notranji dejavniki (npr. starostna struktura priseljske skupnosti). Poleg tega je priseljska kultura prav tako razvejana v svoj osrednji tok (*mainstream*) in v svoje lastne »subkulture« kot vsaka druga (etnična, nacionalna, regionalna...) kultura.

Slika 1: Avtonomnost in (so)odvisnost izseljenske/priseljske kulture

V čem je torej razpoznavnost priseljske kulture? V čem se kažejo najbolj bistvene razlike med priseljsko in, recimo, nacionalno kulturo? Kot rečeno, je glavna razlika v tem, da je druga sestavni del prve – oziroma natančneje, da je priseljska kultura v celoti ali na določenih ravneh sestavni del (vsaj) dveh nacionalnih kultur. Nadalje bi na prvi pogled morda sodili, da je nacionalna kultura bolj »stacionarna«, priseljska pa bolj »mobilna«, in da je prva kljub nenehnemu spreminjanju običajno

¹ Izraz *izseljenska kultura* uporabljam v tem prispevku s pomenom, ki izhaja iz definicije pojma *kultura* v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (2000), torej kot skupek dosežkov, vrednot in sadov ustvarjalnega delovanja izseljske skupnosti oziroma ustvarjalno delovanje izseljske skupnosti, katerega rezultat so ti dosežki in vrednote.

trajnejša od druge. Slednje v mnogih pogledih drži, čeprav je v obdobjih intenzivnejšega razpadanja in združevanja držav, z njimi pa nacionalnih in kulturnih identitet (sovjetske, jugoslovanske, vzhodnonemške...), tudi o tem nekoliko težje soditi. Mobilnost priseljske kulture pa pravzaprav ne odstopa od mobilnosti nacionalne kulture. Njen dejanski razvoj se namreč začne, ko se njeni (dotlej potencialni) pripadniki konstituirajo v skupnost. Razvoj njene izvorne kulture, ki jo priseljska kultura deloma prenaša v kulturo nove domovine, sodi v predzgodovino priseljske kulture. Podobno tudi razvoj ciljne kulture, v katero priseljska kultura vnaša prvine svojih izvornih (multi)kulturnih tradicij in jo s tem v različnih fazah svojega obstoja bolj ali manj intenzivno sooblikuje, deloma sodi v obdobje po koncu obstoja priseljske skupnosti. V času svojega obstoja in vzpostavljenih stikov z izvorno in ciljno kulturo pa priseljska kultura deluje kot avtonomna kultura in hkrati kot most, po katerem poteka velik del vzajemnega kulturnega pretoka med izvorno in ciljno kulturo (glej Sliko 1).

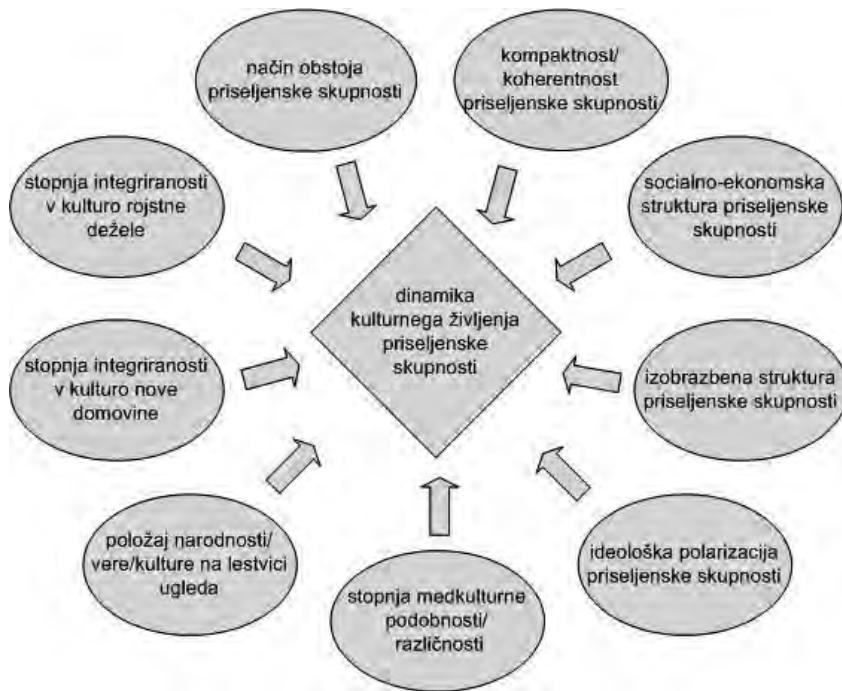
Če odmislimo vplive priseljske kulture, ki jim bolj ali manj zlahka sledimo v izvorni in ciljni kulturi ter v lokalni kulturi območij, v katerih bivajo njeni pripadniki (dvosmerne puščice na Sliki 1), precej težje pa v drugih kulturah in v globalnem kontekstu, lahko iz izkušnje različnih izseljenskih / priseljskih skupnosti² izpostavimo sklope tistih dejavnikov, ki najodločilneje sooblikujejo realne pogoje za bolj ali manj polnokrvno kulturno življenje priseljske skupnosti (Slika 2).

Skoraj vse puščice na Sliki 2 bi lahko pogojno zasukali tudi v obratno smer. Dejansko gre za sekundarne sklope dejavnikov, ki deloma izhajajo iz nekaterih osnovnejših vidikov dinamike kulturnega življenja priseljske skupnosti, med katere vsekakor sodijo:

1. velikost posamezne priseljske etnične skupnosti;
2. njena teritorialna koncentriranost ali razpršenost;
3. geografska oddaljenost od rojstne dežele ali rojstnih dežel (pogosto tvorijo dovolj koherentno etnično skupnost tudi priseljenci iste narodnosti, ki so se priselili iz različnih držav);
4. obnavljanje priseljske skupnosti (dotok novih prvih generacij priseljencev);
5. časovna razdalja med njenim nastankom in obdobjem, ki je predmet obravnavе (dolžina prisotnosti oziroma »starost« priseljske kulture, ki bi jo lahko ponazorili s točko na paraboli njenega obstoja);
6. zgodovinsko-geografski vidik, namreč splošni pogoji za posamezne kulturne dejavnosti v danem prostoru in času (npr. splošni položaj literarnega založništva v določenem kraju, regiji, državi v obravnavanem zgodovinskem obdobju).

Primerjava med izkušnjami slovenskih izseljenskih skupnosti v različnih delih sveta (in tudi različnih priseljskih skupnosti v Sloveniji, ki pa zaradi omejenega prostora niso vključene v pričujočo primerjalno študijo) kaže na to, da imajo omenjeni

² Gre predvsem za izkušnje slovenskih izseljencev v različnih delih sveta in izkušnje različnih priseljskih skupin v Sloveniji. Navezava tu izpostavljenih sklopov dejavnikov na izkušnje omejenih skupnosti je deloma prikazana v Žitnik 2005, podrobneje pa v Žitnik 2007.

Slika 2: Kulturno življenje priseljske skupnosti: sklopi dejavnikov

osnovni vidiki določen vpliv znotraj večine od zgoraj prikazanih sklopov dejavnikov (na Sliki 2). Vpliv enih in drugih na dinamiko kulturnega življenja priseljske skupnosti pa je mogoče deloma ugotavljati tudi s pomočjo statističnih podatkov. V tem prispevku se bom osredotočila na dvoje:

1. ugotavljanje morebitnega vidnega odražanja nekaterih uvodoma predstavljenih vidikov in dejavnikov na dinamiki literarne in publicistične dejavnosti treh slovenskih izseljenskih skupnosti s pomočjo medsebojne primerjave;
2. primer statističnega ugotavljanja vplivnosti posameznega dejavnika. V našem primeru gre za dejavnik »integriranost v literarno znanost rojstne dežele« iz sklopa dejavnikov »stopnja integriranosti v kulturo rojstne dežele«. S pomočjo statističnih podatkov bom poskušala ugotavljati *možnost* vpliva omenjenega dejavnika na dinamiko literarnega objavljanja ene od slovenskih izseljenskih skupnosti.

Izbor skupnosti, ki jih obravnavam v okviru te primerjave, na eni strani zajema vsaj deloma skupno (prekrivajoče se) zgodovinsko obdobje slovenskega priseljenstva v dveh različnih državah, ZDA in Argentini, na drugi strani pa dve zgodovinsko zelo različni obdobji slovenskega priseljenstva v eni državi (Argentini), kar olajšuje ugotavljanje morebitne prisotnosti določenih vplivov oziroma izločanje možnosti nekaterih drugih vplivov.

OSNOVNE PRIMERJAVE TREH SLOVENSКИH IZSELJENSKIH SKUPNOSTI

Eden najpomembnejših vidikov »polnokrvnosti« kulturnega življenja priseljenške skupnosti je t. i. priseljski tisk. Priseljski časopisi, revije in letne publikacije (koledarji, zborniki ipd.) pogosto prinašajo – poleg drugih vsebin, ki lahko igrajo nadvse opazno vlogo v okviru prizadevanj za močnejše kulturno povezovanje priseljenške skupnosti navzven in navznoter – tudi revialne objave literarnih besedil priseljskih avtorjev. Njihova literarna dejavnost in pogoji zanjo pa se vendarle naj-nazornejše zrcalijo v knjižnih izdajah priseljenške literarne produkcije.

Preden preidem k primerjavi podatkov iz grafičnih prikazov statističnih podatkov, ki odražajo dinamiko literarne in publicistične dejavnosti izbranih treh slovenskih priseljskih skupnosti od začetka teh dejavnosti dalje, primerjajmo med seboj osnovne podatke »kulturnih izkaznic« teh treh skupnosti, prikazanih v Preglednicah 1–3 (podatki v rubrikah 6–9 slonijo na statistiki, prikazani na Slikah 3–12).

Preglednica 1: Predvojna slovenska priseljska skupnost v ZDA – »kulturna izkaznica«

1. Intenzivnejše priseljevanje Slovencev: 1880–1924 (štiri desetletja in pol)	6. Vrhunec priseljske periodike: 1915 – po 1945 ^{1/} (več kot tri desetletja)
2. Vrhunec priseljevanja: 1890–1914 (dve desetletji in pol) oz. 1907 (neizravit vrhunec) ^{2/}	7. Največje število vzporedno izhajajočih listov: 1921 in 1943 (po 23 listov)
3. Največje število: preko 130.000 priseljenih (prva generacija) ^{3/}	8. Največ izvirnih leposlovnih knjižnih izdaj, objavljenih v izseljenstvu: 1931–1935 (11 knjig, povprečno 2,2 letno)
4. Začetek društvenega življenja: 1882 (Prvo slovensko bratsko podporno društvo) 5. Začetek priseljske periodike: 1891 (<i>Amerikanski Slovenec</i>)	9. Največ izvirnih leposlovnih knjižnih izdaj ne glede na jezik in kraj objave: 1931–1935 (17 knjig, prva generacija); 1976–1980 (14 knjig, večinoma druga generacija)

^{1/} Vir podatkov za ta izračun je Bajec (1980). Pričujoča obravnava ne vključuje primerljivih podatkov za desetletja po 2. svetovni vojni, vendar se obdobje vrhunca priseljske periodike obravnavane skupnosti vsekakor nadaljuje še po letu 1945.

^{2/} Podatek sicer velja za izseljevanje Slovencev iz Kranjske v ZDA (Drnovšek 1999), vendar avtor meni, da leto 1907 tudi sicer lahko obravnavamo kot vrhunec priseljevanja Slovencev v ZDA (ustna izjava avtorici, 2. februar 2007).

^{3/} Ocena temelji na naslednjih podatkih: po ljudskem štetju leta 1910 je v ZDA samo izmed prve generacije slovenskih priseljencev kar 123.631 oseb navedlo slovenščino kot materni jezik (in 59.800 oseb od celotne druge generacije). Samo med letoma 1914 in 1924 pa se je v ZDA priselilo še 28.513 Slovencev in Hrvatov (Klemenčič 1984: 28–29).

Preglednica 2: Predvojna slovenska priseljska skupnost v Argentini – »kulturna izkaznica«

1. Intenzivnejše priseljevanje Slovencev: 1919–1941 (dve desetletji)	6. Vrhunec priseljske periodike: 1928–1943 oz. 1957 (poldrugo desetletje ali tri desetletja)
2. Vrhunec: 1926–1929 (štiri leta) ^{4/}	7. Največje število vzporedno izhajajočih listov: 1932, 1933 in 1934 (po 5 listov)
3. Največje število: preko 20.000 priseljenih (prva generacija) ^{5/}	8. Največ izvirnih leposlovnih knjižnih izdaj, objavljenih v izseljenstvu: 1931 (edina slovenska), 1965–1970 (tri španske)
4. Začetek društvenega življenja: 1925 (Delavsko kulturno društvo Ljudski oder)	9. Največ izvirnih leposlovnih knjižnih izdaj ne glede na jezik in kraj objave: 1981–2000 (vsaj 5 knjig, druga generacija)
5. Začetek priseljske periodike: 1926 (trijezični list <i>Gospodarstvo</i>) 1928 (<i>Delavski list</i>)	

Preglednica 3: Povojna slovenska priseljska skupnost v Argentini – »kulturna izkaznica«

1. Intenzivnejše priseljevanje Slovencev: 1947–1954 (osem let)	6. Vrhunec priseljske periodike: 1954–1983 (tri desetletja)
2. Vrhunec: 1948–50 (tri leta) ^{6/}	7. Največje število vzporedno izhajajočih listov: 24 (leta 1957)
3. Največje število: okoli 6000 priseljenih (prva generacija) ^{7/}	8. Največ izvirnih leposlovnih knjižnih izdaj, objavljenih v izseljenstvu: 1956–1960 (9 knjig, povprečno 1,8 letno)
4. Začetek društvenega življenja: 1948 (Društvo Slovencev)	9. Največ izvirnih leposlovnih knjižnih izdaj ne glede na jezik in kraj objave: 1991–1995 (15 knjig – brez ponatisov, obe generaciji)
5. Začetek priseljske periodike: 1946 (<i>Misel</i>) 1948 (<i>Svobodna Slovenija</i>)	

^{4/} Bonšek 2006: 169. Brecelj (1992: 168) navaja podatek italijanske državne statistične službe, po katerem naj bi se samo v letih 1926–34 priselilo v Argentino 11.000 Slovencev, hkrati pa poudarja, da je bilo število zaradi ilegalnih izselitev v resnici »še enkrat tolikšno«, pri čemer se sklicuje na študijo Slave Lipoglavšek Rakovec (1950: 34–35).

^{5/} Jevnikar in Mislej (1999: 11). Bonšek (2006: 169) navaja oceno med 25.000 in 30.000 priseljenih.

^{6/} Corsellis (1997); Žigon (2001); Švent (2006).

^{7/} Rot (1992: 225). Do leta 1952 je prispelo v Argentino okoli 5500 slovenskih novonaseljencev (Žigon 2001: 72).

Vpliv dejavnikov, ki sem jih uvodoma uvrstila med »osnovne vidike« dinاميke kulturnega življenja priseljske skupnosti, je lahko videti tako očiten, da ga na prvi pogled ni treba statistično ugotavljati. Tako npr. Brecelj, ko obravnava vzpenjajoči se del in vrh značilne parabole kulturnega življenja predvojnih slovenskih priseljencev v Argentini, samoumevno izpostavlja vpliv dveh osnovnih vidikov, namreč velikosti in »starosti« (tj. dolžine obstoja) priseljske skupnosti. Ob tem omenja tudi enega najpomembnejših sekundarnih dejavnikov kulturnega življenja priseljske skupnosti (kompaktnost / koherentnost priseljske skupnosti), ki pa je seveda tudi sam odvisen od osnovnih vidikov (v našem primeru ga Brecelj povezuje s »starostjo« priseljske kulture):

Slovenskega izseljenskega tiska, ki se je razvil v Argentini v obdobju pred 2. svetovno vojno, *ne moremo primerjati ne po kvantiteti in tudi ne po kvaliteti z istodobnim slovenskim izseljenskim tiskom v ZDA, ki je ravno v tistih letih dosegel svoj višek. To si lahko razložimo z dejstvom, da je v Argentini živelo veliko manj slovenskih priseljencev kot v ZDA. Tudi njihova organiziranost je bila ohlapnejša in šibkejša, saj se je množično priseljevanje Slovencev v to južnoameriško državo začelo tri desetletja pozneje kot v Severno Ameriko.*³ (Brecelj 1992: 177; poudarila J. Ž.)

Na drugi strani pa Mislejeva, ko obravnava padajoči del značilne parabole kulturnega življenja iste priseljske skupnosti, tj. predvojnih slovenskih priseljencev v Argentini, ugotavlja poleg vpliva kompaktnosti / koherentnosti priseljske skupnosti še vpliv dveh drugih dejavnikov, prikazanih na Sliki 2, in sicer ideološke polarizacije in izobrazbene strukture:

Skupnost je v prvih letih povojnega obdobja doživela hude udarce, kar jo je pripeljalo celo do njenega zmanjšanja in prezgodnje utopitve v argentinskem svetu. *K temu je pripomoglo tudi dejstvo, da sta s prihodom političnih beguncev – po letu 1947 – nastali dve povsem ločeni skupnosti, od teh pa je bila povojna neprimerno bolj izobražena in strnjena.* (Mislej 1992: 185; poudarila J. Ž.)

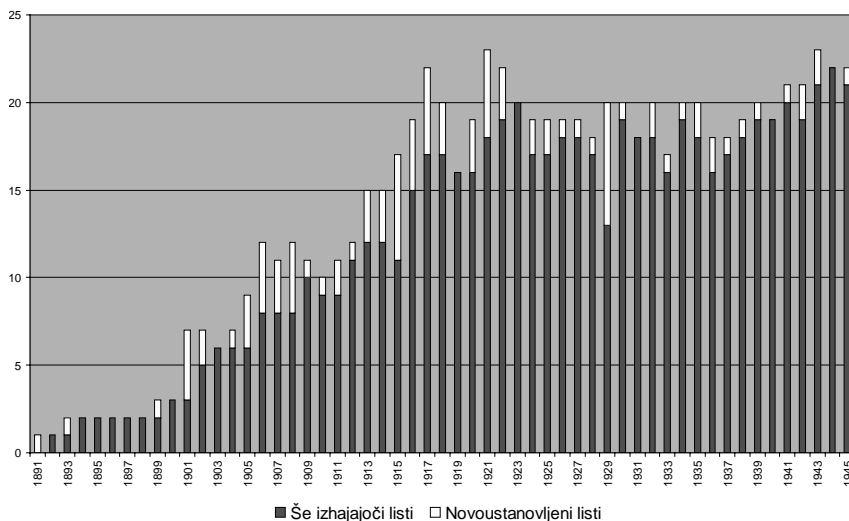
Oglejmo si torej nekaj statističnih prikazov, ki med drugim lepo ilustrirajo tudi podatkovno osnovo za zgoraj citirane interpretacije. Na temelju preglednih statističnih podatkov bomo mnogo lažje potrdili, ovrgli ali dopolnili takšne sodbe, ki so v strokovnih krogih že tako splošno sprejete, da jih na videz ni več treba preverjati.

³ Vendar pa je treba upoštevati, da se je glavnina ameriških Slovencev priselila do leta 1914, kar je le poldrugo desetletje pred prihodom glavnine predvojne slovenske skupnosti v Argentino.

STATISTIČNE PRIMERJAVE DINAMIKE IN NEKAJ MOŽNIH INTERPRETACIJ

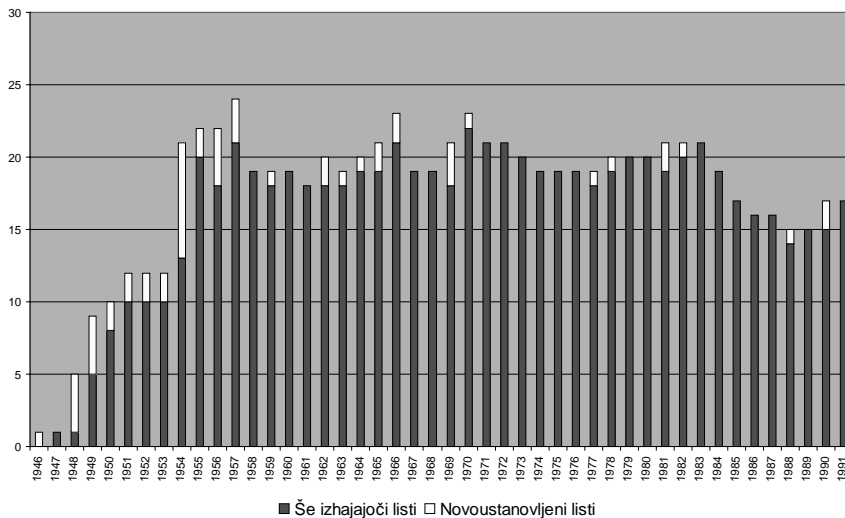
Časopisje

Če si ogledamo prikaze priseljskega časopisja vseh treh skupnosti (Slike 3–5), zasledimo skorajda enoten trend: v vseh treh primerih opazamo sorazmerno nagel vzpon, razpotegnjeni večkratni vrh ter postopno upadanje, ki je mnogo počasnejše od vzpona. V primeru predvojne slovenske skupnosti v ZDA se je število listov v dobrem desetletju (1906–1917) skoraj podvojilo (z 12 naslovov na 22), v poldrugem desetletju (1900–1917) pa se je pomnožilo s faktorjem 7,3 (s treh na 22). Še bolj skokovit je vzpon časopisne dejavnosti obeh slovenskih skupnosti v Argentini. Predvojna skupnost je število svojih periodičnih naslovov že v prvih v šestih letih svoje časopisne dejavnosti (1926–32) pomnožila s faktorjem 5, a ker to v absolutni vrednosti še vedno predstavlja le 5 hkrati izhajajočih listov, bi pri tej skupnosti na prvi pogled težko govorili o kakršnem koli razcvetu časopisne dejavnosti. In vendar, kakor hitro vključimo v primerjavo še dva osnovna vidika kulturnega življenja obravnavanih predvojnih priseljskih skupnosti, namreč njuno velikost in zgodovinsko-geografski vidik (splošne pogoje za časopisno dejavnost v danem prostoru in času), bomo videli, da lahko v obeh primerih enako (ne)upravičeno govorimo o razcvetu periodike. Najhitrejši vzpon časopisne dejavnosti opazamo pri povojnih slovenskih priseljencih v Argentini, ki so v pičem desetletju (1947–57) pomnožili število naslovov svoje periodike s faktorjem 24 (tj. z enega lista na 24 listov).

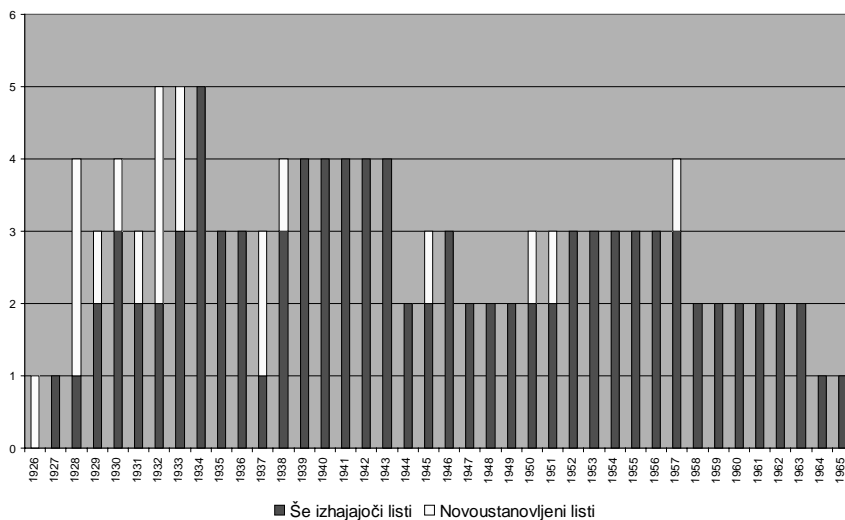

Slika 3: *Predvojni slovenski priseljenci v ZDA: periodika 1891–1945*⁴

⁴ Viri podatkov: Bajec 1980; Petrič 1999; Žitnik in Petrič 1997. Lastni izračuni.

Slika 4: Predvojni slovenski priseljenci v Argentini: periodika 1926–1965⁵

Slika 5: Povojni slovenski priseljenci v Argentini: periodika 1946–1991⁶

Vzroki za tako skokovit vzpon periodičnega tiska omenjenih skupnosti so zanimivi tako z zgodovinskega vidika kot tudi z vidika migracijskih študij, razen tega pa jih je mogoče deloma uporabiti tudi v okviru predvidevanja prihodnjih smernic publicistične

⁵ Viri podatkov: Bajec 1980; Breclj 1992; Mislej 1982; Jevnikar in Mislej 1999. Lastni izračuni.

⁶ Vir podatkov: Pertot 1991. Lastni izračuni.

dejavnosti nekaterih sodobnih priseljskih skupnosti (zlasti ko gre za dolgoročneje načrtovanje državnih subvencij). Prav zaradi tega terjajo celovitejšo obravnavo na kakem drugem mestu. Tu pa naj se vendarle za hip ustavim pri najočitnejših vzrokih za izrazito razpotegnjeni (in celo večkratni) vrhunec priseljske periodike v primeru vseh treh obravnavanih skupnosti ter vzrokom za postopno upadanje te dejavnosti.

Grafični prikaz periodike predvojne slovenske priseljske skupnosti v ZDA (Slika 3) bi lahko dopolnili z drugo polovico (1946–2007), ki pa ta hip še ne bi spominjala na zrcalno podobo leve polovice. Če si zamislimo krivuljo, ki riše trend naraščanja in upadanja časopisne dejavnosti po desetletjih, bi njeno desno (aktualno) »dno« namreč segalo više od dna leve polovice, saj nekateri pred drugo svetovno vojno ustanovljeni slovenskoameriški listi še danes izhajajo. Vsekakor pa bi tudi sam vrh časopisne dejavnosti te skupnosti segal še krepko v obdobje po drugi svetovni vojni.

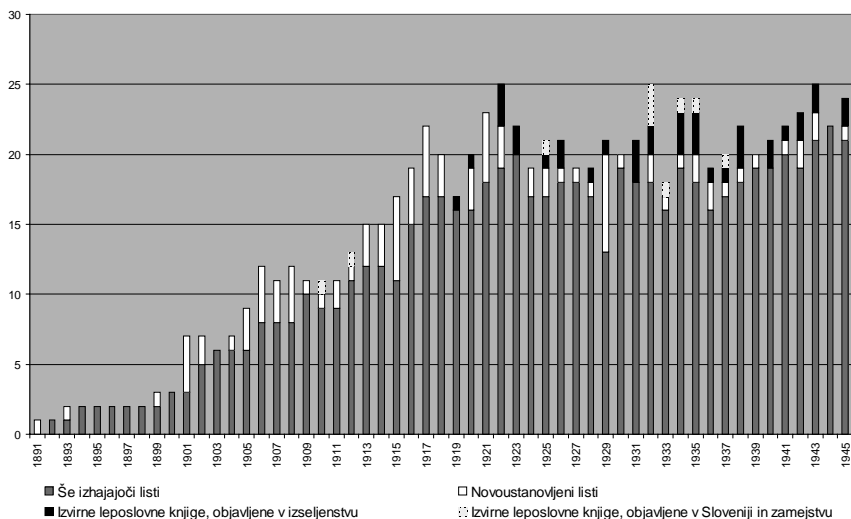
Podobno bi lahko dopolnili z vrednostmi vse do današnjega dne tudi oba grafična prikaza periodičnega tiska predvojnih in povojnih slovenskih priseljencev v Argentini (Sliki 4 in 5). Tudi v obeh slednjih primerih bi bila dopolnjena krivulja še vedno nekoliko dvignjena nad absolutno dno, saj danes poleg nekaterih revij takoimenovane SPE (slovenske politične emigracije) še vedno izhaja, denimo, tudi *Duhovno življenje*, ustanovljeno leta 1933, ki pa ga lahko že skorajda od samega prihoda SPE povezujemo tudi (ali celo predvsem) s slednjo.

Razpotegnjeni večglavi vrh v primeru ZDA (Slika 3 predstavlja le zgodnejšo polovico časopisne dejavnosti te skupnosti) lahko razen zgodovinskim okoliščinam (npr. povečani potrebi po specifičnih informativnih vsebinah v času obeh svetovnih vojn) pripišemo zlasti dolgotrajnemu priseljskemu valu in posledično celi vrsti »zaporednih prvih generacij« priseljencev, ki hkrati prinašajo tudi vrstništvo kulturno aktivnih drugih generacij zgodnejših priseljencev s prvimi generacijami novih prišlekov (pomlajevanje skupnosti z novimi priseljenci), kar še dodatno spodbuja aktivnost druge generacije. V primeru predvojnih in povojnih slovenskih priseljencev v Argentini (glavnina vsake od obeh skupnosti je prispela v novo domovino v pičlih nekaj letih) pa večglavi vrh njihove časopisne dejavnosti (Sliki 4 in 5) pokriva po tri desetletja, kar v obeh primerih sovpada z najaktivnejšim obdobjem ene generacije. Podobno kot pri predvojni slovenski skupnosti v ZDA tudi pri predvojni skupnosti v Argentini opazamo nekoliko večje število časopisov v času druge svetovne vojne.

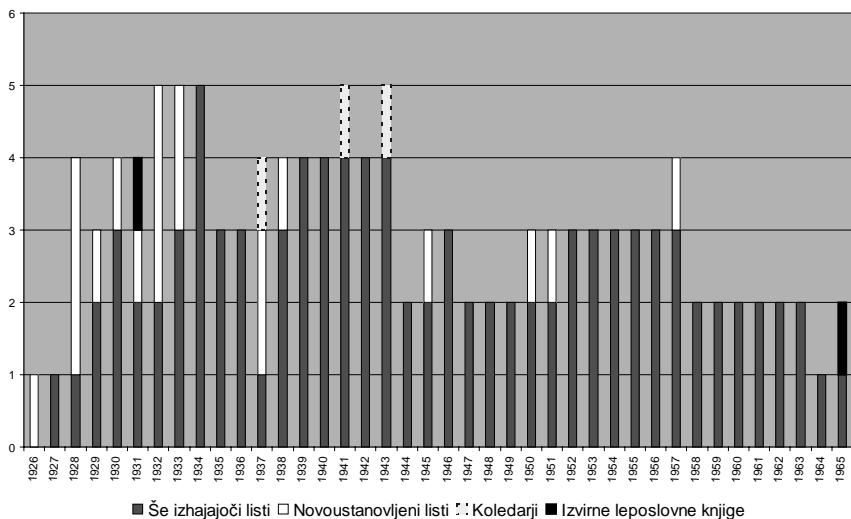
Periodika in izvirno leposlovje

Če podatkom za obdobja, ki jih prikazujejo Slike 3–5, dodamo še podatke o literarni produkciji obravnavanih skupnosti (njihove izvirne leposlovne knjige, ki so jih objavili bodisi v izseljenstvu ali v Sloveniji in slovenskem zamejstvu), postanejo nekateri vrhunci literarno-publicistične dejavnosti še bolj poudarjeni, bistveno pa se njihova amplituda ne spremeni (Slike 6–8). Predvsem je očiten podatek, da začetek objavljanja izvirnih leposlovnih knjig slovenskih priseljencev v ZDA v predvojnem

obdobju skoraj za tri desetletja zaostaja za začetkom priseljske periodike te skupnosti, kar lahko kaže na slabše splošne pogoje za knjižno založništvo v obdobju 1891–1918 v ZDA ob sorazmerno ugodnejših pogojih za tamkajšnjo časopisno dejavnost v letih pred in med prvo svetovno vojno.

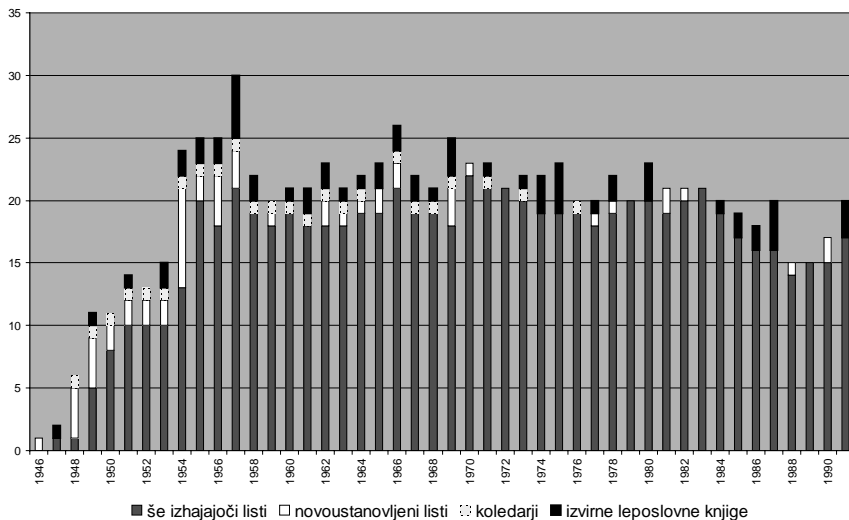
Slika 6: Predvojni slovenski priseljenci v ZDA: periodika in izvorno leposlovje 1891–1945⁷

Slika 7: Predvojni slovenski priseljenci v Argentini: periodika in izvorno leposlovje 1926–1965⁸

⁷ Viri podatkov: Bajec 1980; Petrič 1999; Žitnik in Petrič 1997; Petrič et al. 1999. Lastni izračuni.

⁸ Viri podatkov: Bajec 1980; Breclj 1992; Mislej 1982; 1999; Jevnikar in Mislej 1999; Jevnikar, Glušič, Žitnik in Mislej 1999. Lastni izračuni.

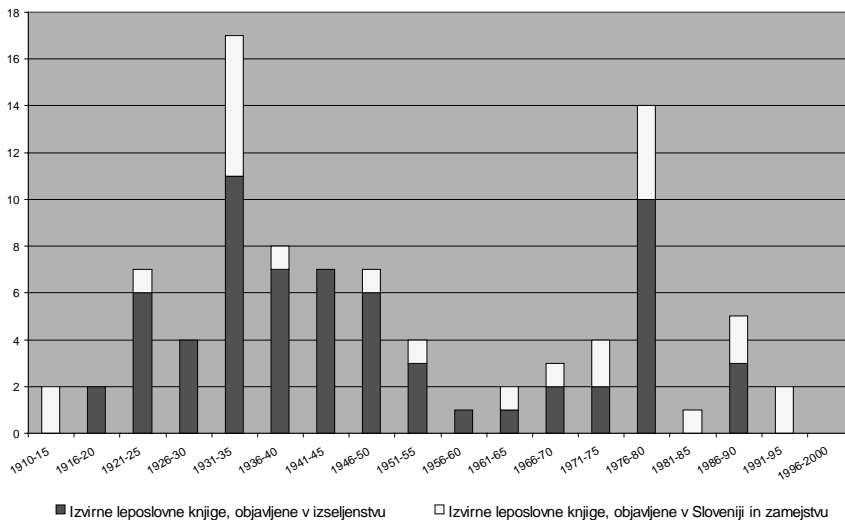
Slika 8: Povojni slovenski priseljenci v Argentini: periodika in izvirno leposlovje 1946–1991⁹

V nejasnejših obrisih kot pri sami periodiki, pa vendar dovolj razpoznavno, se v dinamiki literarne in publicistične dejavnosti vseh treh skupnosti (Slike 6–8) zarisujejo vplivi uvodoma predstavljenih osnovnih vidikov kulturnega življenja priseljske skupnosti kot tudi sekundarnih dejavnikov, prikazanih na Sliki 2. Med prvimi lahko v obravnavanih treh primerih spet izpostavimo zlasti velikost posamezne priseljske etnične skupnosti in zgodovinsko-geografski vidik (tj. splošne pogoje za posamezne kulturne dejavnosti v danem prostoru in času), med drugimi pa, kot smo videli, predvsem kompaktnost / koherentnost priseljske skupnosti, njeno izobrazbeno strukturo, ideološko polarizacijo, vsekakor pa tudi, kot bomo videli v nadaljevanju, stopnjo integriranosti v kulturo rojstne dežele (sodobno kulturno ponudbo, znanstveno obravnavo in učne vsebine) ter stopnjo integriranosti v kulturo nove domovine.

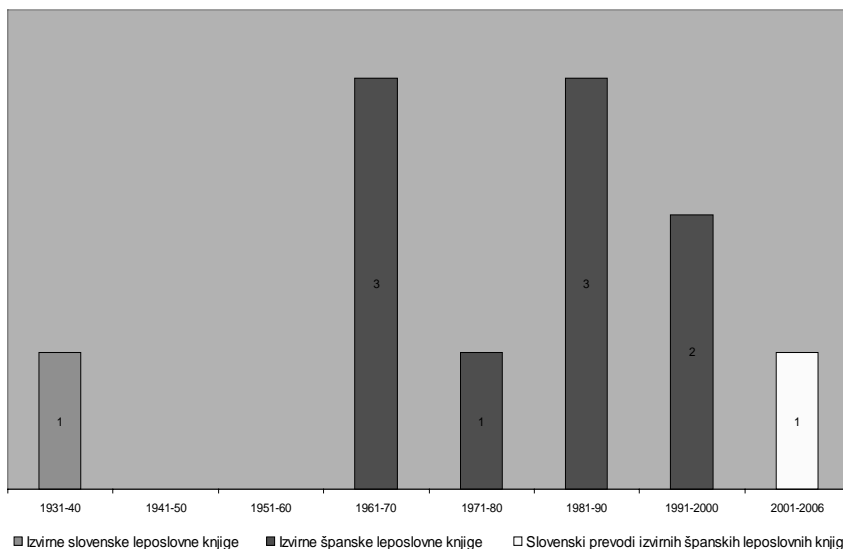
Izvirne leposlovne knjige

Čeprav podatki o izseljenskih leposlovnih knjigah v obdobjih, ki jih zajemajo zgornji prikazi časopisne dejavnosti, ne spremenijo bistveno nihanja vrednosti, ki ponazarjajo enega osrednjih vidikov kulturnega življenja priseljske skupnosti (to pa je dinamika priseljske periodike), se slika bistveno spremeni, kakor hitro raztegnemo prikazano obdobje do aktualnega stanja. Novejša obdobja namreč že v večji meri vključujejo književno produkcijo druge generacije, kar se zelo jasno odraža na Slikah 9–11.

⁹ Viri podatkov: Pertot 1987; 1991; Jevnikar, Glušič, Žitnik in Mislej 1999. Lastni izračuni.

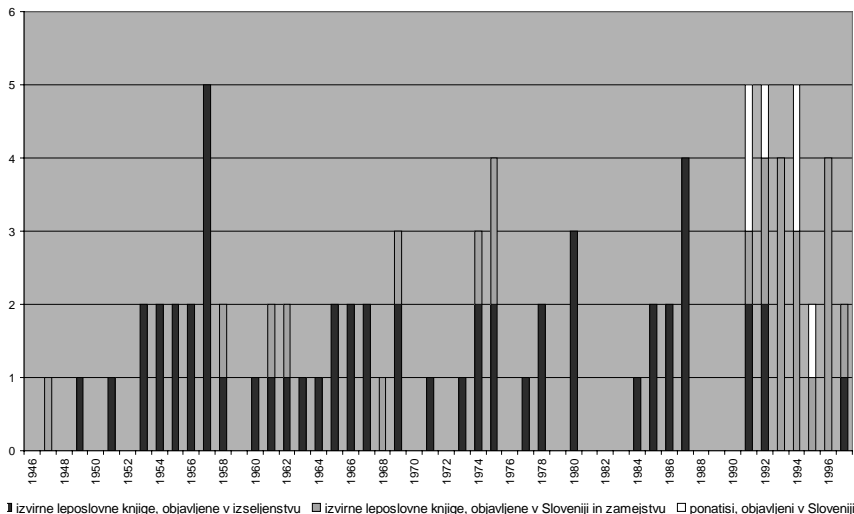
Slika 9: Predvojni slovenski priseljenci v ZDA: izvirne leposlovne knjige 1910–2000¹⁰

Slika 10: Predvojni slovenski priseljenci v Argentini: izvirne leposlovne knjige 1931–2006¹¹

¹⁰ Vir podatkov: Petrič et al. 1999. Lastni izračuni.

¹¹ Viri podatkov: Jevnikar, Glušič, Žitnik in Mislej 1999; Mislej 1999; Jenšterle 2006. Lastni izračuni.

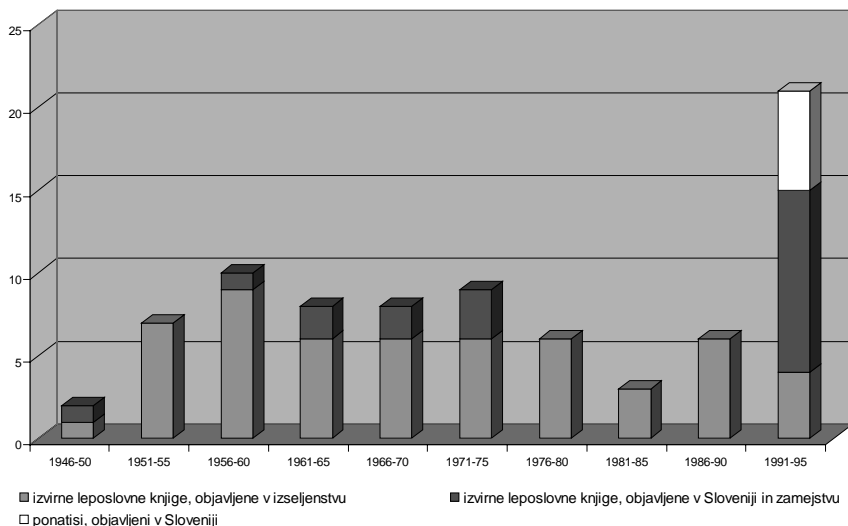
Slika 11: *Povojni slovenski priseljenci v Argentini: izvirne leposlovne knjige 1946–1997*¹²

Medtem ko druga generacija na splošno manj sodeluje na področju priseljskega časopisja kot prva generacija, to seveda v nobenem pogledu ne vpliva na količino literarne produkcije druge generacije (pač pa deloma na jezik njihovih del). Tako drugi vrhunec leposlovne knjižne produkcije predvojne priseljske skupnosti v ZDA (Slika 9, stolpec 1976–80) pretežno predstavlja književno produkcijo druge generacije (kar 8 od 14 knjig v tem obdobju); isto velja za drugi vrhunec leposlovne knjižne produkcije predvojne priseljske skupnosti v Argentini (Slika 10, stolpec 1981–90; na tej sliki je vse od leta 1971 dalje prispevek druge generacije), kar močno pa je druga generacija zastopana tudi v književni produkciji povojnih slovenskih priseljencev v Argentini (Slika 11), in sicer znotraj absolutnega vrhunca celotne literarne produkcije te skupnosti, to pa je po letu 1990 (zlasti A. Rot in T. Rode).

VPLIV INTEGRIRANOSTI V KULTURO ROJSTNE DEŽELE

Nedavne slovenske izkušnje so pokazale, da lahko kompleksna integriranost izseljske kulture v kulturo nove domovine in hkrati v matično kulturo (skupaj z zadovoljivo materialno, organizacijsko in politično participacijo obeh držav) prispeva k nadaljnjemu razvoju izseljske kulture in ohranjanju izvorne kulturne identitete,

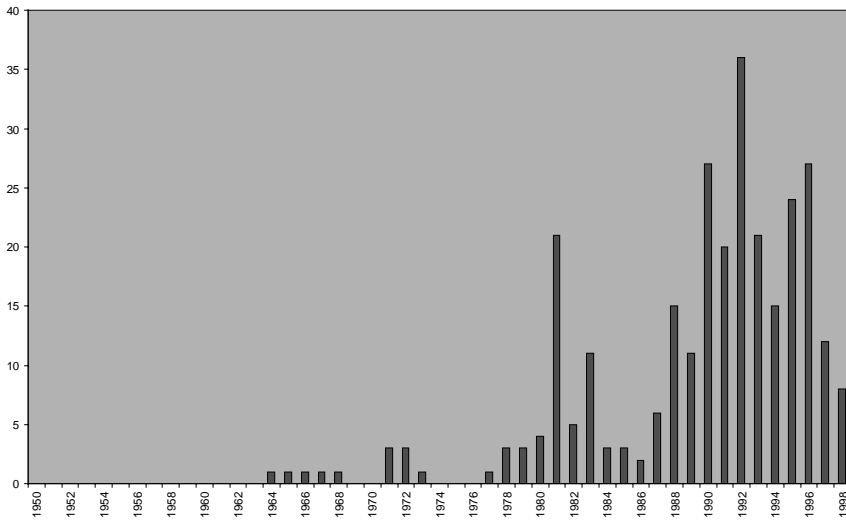
¹² Vir podatkov: Jevnikar, Glušič, Žitnik in Mislej 1999. Lastni izračuni. Pertot (1987) navaja v svoji nadvse uporabni bibliografiji kar 545 knjig slovenskega tiska v Argentini v letih 1945–1987, vendar izvirna leposlovna dela avtorjev iz vrst povojne slovenske priseljske skupnosti v Argentini predstavljajo manj kot desetino teh knjig.

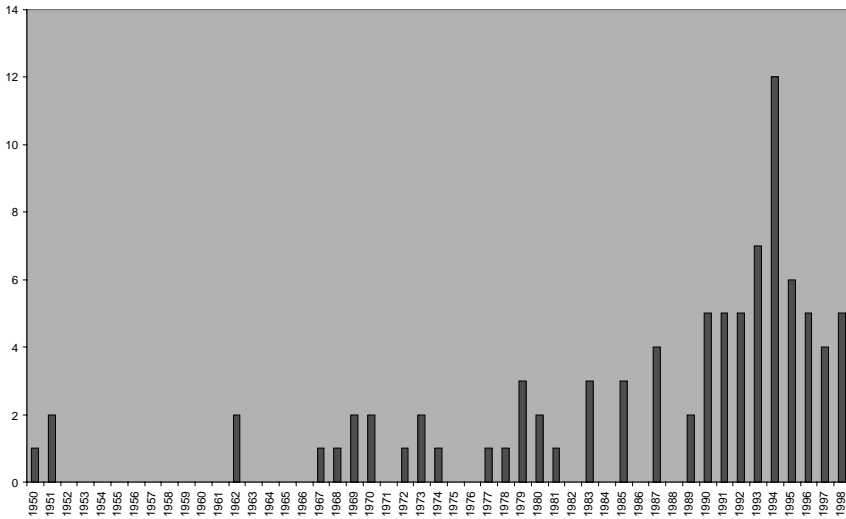
Slika 12: Povojni slovenski priseljenci v Argentini: izvirne leposlovne knjige 1946–1995

ki lahko v izseljenstvu preživi kot dopolnilni sestavni del kulturne identitete druge generacije in vsaj na simbolni ravni še kake naslednje generacije izseljencev (Žitnik 2005: 119). Ob tem pa nas lahko dramatična kvantitativna sprememba na področju kulturno-umetniške dejavnosti kake izseljenske skupnosti, ki neposredno sledi občutni spremembi integriranosti te dejavnosti v matično kulturo (tj. v osrednje kulturne medije, nacionalno znanost in redne izobraževalne vsebine), zavede, da se samoumevno zanesemo na vzročno-posledični odnos med obema spremembama in pri tem morda spregledamo enega ali več še pomembnejših dejavnikov.

Tako bi npr. na osnovi podatkov, ki jih prikazujejo Slike 13, 14 in 12, nemara prehitro sklepali, da je povečana znanstvena obravnava slovenske izseljenske književnosti v objavljenih študijah v Sloveniji opazno prispevala k povečani literarni dejavnosti sodobnih slovenskih izseljenskih avtorjev. Dejansko je povečano vključevanje izseljenske književnosti v raziskovalne vsebine v Sloveniji in zlasti pospešeno (ne le znanstveno, ampak tudi strokovno in poljudno) objavljanje rezultatov tovrstnih študij *lahko* in tudi dovolj *verjetno* vzpodbudilo večji interes domačih založb za izvirno izseljensko leposlovje, zaradi česar je število v Sloveniji objavljenih izseljenskih del poskočilo s povprečno ene na leto pred letom 1990 na 12 knjig leta 1994 (Slika 14). Kvantitativni vrhunec obravnave slovenske izseljenske književnosti v domači literarni znanosti (36 pomembnejših objav leta 1992, Slika 13) namreč resnično za dve leti prehiteva vrhunec objavljanja izseljenskih književnih del pri matičnih založbah (1994, Slika 14), kar sicer ne dokazuje omenjene vzročne povezanosti, odpira pa možnost takšnega vpliva.

Slika 13: Pomembnejše domače študije o slovenski izseljenski književnosti, objavljene 1950–1998¹³

Slika 14: Izseljenske leposlovne knjige, objavljene v Sloveniji 1950–1998¹⁴

¹³ Vir podatkov: Žitnik 1999. Lastni izračuni.

¹⁴ Vir podatkov: Žitnik 2001: 72 (tabela).

SKLEP

Večletni trendi naraščanja in upadanja vrednosti, prikazanih na Slikah 3–8, nakazujejo značilno parabolo dinamike kulturnega življenja priseljske skupnosti. Ob primerjavi razmerij med absolutnimi vrednostmi, dopolnjenimi s podatki iz rubrik 1–5 »kulturnih izkaznic« obravnavanih skupnosti (Preglednice 1–3), pa se soočimo z nekaterimi izrazitimi odstopanji, ki jih ni mogoče pojasniti zgolj z vplivom osnovnih vidikov kulturnega življenja v izseljenstvu, temveč nesporno kažejo tudi na vpliv sekundarnih dejavnikov (Slika 2). Pet vzporednih časopisov za 20.000–30.000 pripadnikov prve generacije predvojnih slovenskih priseljencev v Argentini (tj. po en list na 4000 pripadnikov) je dejansko celo več, kot je 23 vzporednih časopisov za 130.000–140.000 predvojnih slovenskih priseljencev v ZDA (tj. po en list na 5652 pripadnikov). Razliko v absolutnih vrednostih je v teh dveh primerih mogoče dovolj prepričljivo pojasniti že samo z velikostjo obeh skupnosti, razliko v obeh razmerjih ($20.000 : 5 > 130.000 : 23$) pa vsaj z zgodovinskim dejavnikom (predvojna skupnost ameriških Slovencev se je namreč konstituirala v času, ko so bili manj ugodni splošni pogoji za časopisno dejavnost kot poldrugo desetletje pozneje, ko je prispela glavna predvojne skupnosti argentinskih Slovencev). Tako preprosto pojasnilo pa pri povojnih slovenskih priseljencih v Argentini nikakor ni mogoče. Brez upoštevanja vseh sekundarnih dejavnikov (Slika 2) se ne bomo niti približali verjetni razlagi dejstva, da gre za daleč najmanjšo od tu obravnavanih treh skupnosti, ki pa dosega na področju publicistične dejavnosti ne samo najvišje relativne, ampak celo najvišje absolutne kvantitativne vrednosti (celo višje kot predvojni slovenski priseljenci v ZDA).¹⁵

Pri drugem vrhuncu leposlovne knjižne produkcije predvojne priseljske skupnosti v ZDA (Slika 9, stolpec 1976–80) se nedvomno odraža vpliv stopnje integriranosti v kulturo nove domovine. Kot rečeno, gre pretežno za literarne knjižne objave druge generacije slovenskih priseljencev v ZDA (M. Jugg Molek in R. M. Prosen, 1976–80), ki so sicer večinoma izšle v samozaložbi, deloma pa že tudi pri nekaterih založbah ameriškega *mainstreama* (Prosen).

Nič manj jasno pa se v zadnjih vrhuncih leposlovne knjižne produkcije povojne priseljske skupnosti v Argentini (Slika 11, stolpci 1991–1996) ne odraža vpliv integriranosti v kulturo dežele izvora. Ta vpliv postane še nazornejši na Sliki 12, kjer so vrednosti s Slike 11 razvrščene v petletna obdobja. Največ leposlovnih knjig povojnih slovenskih izseljencev v Argentini in njihovih potomcev, ki so bile objavljene v Sloveniji, je namreč izšlo v letih 1991–1996, ko je bila tudi sicer integriranost slovenske izseljske književnosti v matično kulturo in literarno znanost na vrhuncu. Prav ta dela (brez ponatisov) pa predstavljajo kar 73 odstotkov leposlovnih knjig povojne priseljske skupnosti v Argentini v omenjenem obdobju.

¹⁵ Razen števila izvirmih leposlovnih knjižnih izdaj – pri tem kažejo povojni slovenski priseljenci v Argentini najvišje relativne vrednosti, ne pa tudi najvišje absolutne kvantitativne vrednosti (prim. 8. in 9. rubriko v Preglednicah 1 in 3).

Hipotetično nekoliko drznejše pa je vprašanje, ali lahko povečan znanstveni interes v deželi izvora posredno – s popularizacijo rezultatov in zbujanjem interesa pri domačih založbah – spodbuja (če že ne povečano literarno produkcijo, pa vsaj) povečano publiciranje izseljenskih leposlovnih knjig. Primerjava statističnih podatkov (Slike 13, 14 in 12) tega ne dokazuje, potrjuje pa *možnost* posrednega vpliva. Izrazito povečana literarna produkcija povojne slovenske priseljske skupnosti v Argentini po letu 1991 (Sliki 11 in 12) bi nas lahko zavedla, da bi omenjeni preporod preprosto pripisali povečanemu javnemu (in še prej znanstvenemu) interesu v Sloveniji ter posledično povečanim publikacijskim možnostim v matičnem prostoru. Ta vpliv je bil vsekakor bistvenega pomena, kar vidimo iz količine v Sloveniji objavljenih knjig v zadnjem obdobju (Sliki 11 in 12). Ne smemo pa pozabiti nekaterih drugih pomembnih momentov. Na eni strani bi težko preverili, koliko izseljenskih rokopisov, ki so bili objavljeni v Sloveniji v devetdesetih letih, je že dlje časa čakalo na priložnost za objavo in torej niso nastali v omenjenem obdobju. Če je takšnih primerov več, bi to pomenilo, da se književna produkcija te skupnosti ni tako dramatično povečala in gre torej dejansko zgolj za razširjene publikacijske možnosti. Drugi moment je dokaj hkratni nastop piscev iz vrst druge generacije, ki pomeni zgostitev občutnega dosežnega prispevka druge generacije v sorazmerno kratkem obdobju. Tretji moment je količinsko še občutnejši prispevek povratnikov / priseljencev v Slovenijo (Simčič, Rot) ravno v obdobju absolutnega vrhunca literarne produkcije te skupnosti. Četrty moment, ki ga ne smemo spregledati, pa je zgodovinsko dejstvo slovenske politične osamosvojitve, ki je lahko že samo po sebi prav tako spodbudno vplivalo na nedavni preporod literarne dejavnosti obravnavane sodobne slovenske izseljske skupnosti.

LITERATURA

- Bajec, Jože (1980). *Slovensko izseljensko časopisje 1891–1945*. Ljubljana: Slovenska izseljenska matica.
- Bonšek, Uroš (2006). »Ker če ne znaš slovenskega jezika, je kot da ne bi bil Slovenec«: vloga slovenskega jezika pri oblikovanju etnične identitete pri tretji in četrti generaciji slovenskih političnih emigrantov v Argentini. *Dve domovini/Two Homelands*, 24, str. 167–186.
- Brecelj, Aleš (1992). Slovenski etnični tisk v Argentini do druge svetovne vojne. *Dve domovini/Two Homelands*, 2–3, str. 167–183.
- Corsellis, John (1997). The Slovene political emigration 1945–50. *Dve domovini/Two Homelands*, 8, str. 131–159.
- Drnovšek, Marjan (1999). Okrajna poročila o izseljevanju iz Kranjske v letih 1892–1913. *Gestrinov zbornik* (ur. Darja Mihelič). Ljubljana: ZRC (ZRC SAZU), str. 413–432.
- Jenšterle, Marko (2006). Samota te najde sama. (Intervju z Vlady Kociancich.) Dostopno preko: <http://slova.mojforum.si/> (1. 2. 2007).

- Jevnikar, Martin, Glušič, Helga, Žitnik, Janja, in Mislej, Irene (1999). Biografije in bibliografije. *Slovenska izseljenska književnost 3: Južna Amerika* (ur. Janja Žitnik s sodel. Helge Glušič). Ljubljana: Založba ZRC in Rokus, str. 323–355.
- Jevnikar, Martin, in Mislej, Irene (1999). Slovenci v Južni Ameriki. *Slovenska izseljenska književnost 3: Južna Amerika* (ur. Janja Žitnik s sodel. Helge Glušič). Ljubljana: Založba ZRC in Rokus, str. 9–21.
- Klemenčič, Matjaž (1984). Slovenci v Ameriški statistiki v 19. in v 20. stoletju. *Celovški zvon*, letn. 2, št. 4, str. 233–31.
- Lipoglavšek-Rakovec, Slava (1950). Slovenski izseljenci: geografski pregled predvojnega stanja. *Geografski vestnik*, 22, str. 34–35.
- Mislej, Irene (1992). Slovenski tisk v Argentini po drugi svetovni vojni. *Dve domovini/Two Homelands*, 2–3, str. 185–194.
- Mislej, Irene (1999). Literarno ustvarjanje slovenskih izseljencev v španskem jeziku. *Slovenska izseljenska književnost 3: Južna Amerika* (ur. Janja Žitnik s sodel. Helge Glušič). Ljubljana: Založba ZRC in Rokus, str. 317–320.
- Pertot, Marjan (1987). *Bibliografija slovenskega tiska v Argentini 1945–1987: I. del – knjige*. Trst: Knjižnica Dušana Černeta.
- Pertot, Marjan (1991). *Bibliografija slovenskega tiska v Argentini 1945–1987: II. del – časopisje*. Trst: Knjižnica Dušana Černeta.
- Petrič, Jerneja (1999). Književnost slovenskih priseljencev in njihovih potomcev v ZDA od leta 1891. *Slovenska izseljenska književnost 2: Severna Amerika* (ur. Janja Žitnik s sodel. Helge Glušič). Ljubljana: Založba ZRC in Rokus, str. 89–263.
- Petrič, Jerneja, et al. (1999). Biografije in bibliografije. *Slovenska izseljenska književnost 2: Severna Amerika* (ur. Janja Žitnik s sodel. Helge Glušič). Ljubljana: Založba ZRC in Rokus, str. 385–456.
- Rot, Andrej (1992). Slovenski tisk v Argentini po drugi svetovni vojni. *Dve domovini/Two Homelands*, 2–3, str. 209–234.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2000). (Ur. Anton Bajec et al.) Ljubljana: DZS.
- Švent, Rozina (2006). *Življenje Slovencev v begunskih taboriščih na avstrijskem Koroškem po drugi svetovni vojni: 1945–1950: doktorska disertacija*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino.
- Žigon, Zvone (2001). *Iz spomina v prihodnost: slovenska politična emigracija v Argentini*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Migracije, 1).
- Žitnik, Janja (1999). Izbrana bibliografija [bibliografija pomembnejših znanstvenih in strokovnih objav slovenskih in tujih avtorjev s področja slovenske izseljenske književnosti do leta 1998]. *Slovenska izseljenska književnost 3: Južna Amerika* (ur. Janja Žitnik s sodel. Helge Glušič). Ljubljana: Založba ZRC in Rokus, str. 371–393.
- Žitnik, Janja (2001). Besedna umetnost slovenskih izseljencev in njeno mesto v sodobni slovenski kulturi. *Dve domovini/Two Homelands*, 14, str. 67–90.
- Žitnik, Janja (2005). Kulturno življenje v izseljenstvu: koncept kompleksne obravnave. *Dve domovini/Two Homelands*, 21, str. 105–124.

Žitnik, Janja (2007). Cultural life of the immigrant community: factors of dynamics. *Migracijske i etničke teme*, letn. 23, št. 1 (v tisku).

Žitnik, Janja, in Petrič, Jerneja (1997). Slovenski izseljenski pisci v tridesetih letih. *Slovenska trideseta leta* (ur. Peter Vodopivec in Joža Mahnič). Ljubljana: Slovenska matica, str. 181–193.

SUMMARY

EMIGRATION LITERATURE AND NEWSPAPERS: SUGGESTIVE STATISTICS

Janja Žitnik

In this contribution, I attempt with the help of a comparison of statistical data to ascertain some possible influences on the dynamics of literary publishing and newspaper activity of three Slovene immigrant groups, the pre-war Slovene immigrants in the USA, pre-war Slovene immigrants in Argentina, and after-war Slovene immigrants in Argentina. The choice of communities I discuss within the frame of this comparison includes on the one side at least partly shared (cross covering) historical period of Slovene immigration in two different states, and on the other, two different historical periods of Slovene immigration in one state, which facilitates the ascertaining of eventual presence of certain influences, and the eliminating of possibilities of some other impacts.

The many-years trends of rise and fall of values shown in Pictures 3-5, indicate a characteristic parable of the dynamics of the immigrant community cultural life. In comparing ratios between absolute values, supplemented with data on the extent and time span of the mass immigration wave with the treated communities (Tables 1-3), we are confronted with some distinctive deviations that cannot be explained merely by the influence of basic aspects of cultural life in emigration (particularly the size, territorial concentration, regeneration of the community with new coming immigrants, length of the presence of the majority of community, and general conditions for individual activities in a given space and time), but they also indicate indisputably the influence of secondary factors (Picture 2).

With the second belletristic book production pinnacle of the pre-war immigrant community in the USA (1976-80), the degree of integration in the culture of the new homeland country is undoubtedly evident. We are speaking of mainly literary book publications of the second generation of Slovene immigrants in the USA, which were mostly self-published by the authors, and partly by some publishing houses of the American mainstream. Just as much clearly expressed in the absolute peak of belletristic book production of the after-war immigrant community in Argentina (1991-1996) is the influence of integration in the culture of the source country. The most belletristic books by the post-war Slovene emigrants in Argentina and of their descendants that were published in Slovenia were issued in the years 1991-1996 when the integration of the Slovene emigrant literature in the primary culture and literary science was at its peak. Those very works (without reprints) present as much as 73 percent of belletristic books of the after-war immigrant community in Argentina in the mentioned period.